

ARQUITECTURA I URBANISME,
 DOS FLAGELLS MODERNS
 DE BARCELONA

Diu que Georges Clemenceau, en visitar Barcelona després de la Gran Guerra - vull dir la de 14-18 - en la qual havia tingut un paper tan destacat, va manifestar la seva opinió de la ciutat en uns termes que aleshores van aconseguir una certa popularitat i que avui són, em sembla, massa oblidats. Va dir, més o menys:

- Barcelona és una ciutat magníficament situada, d'una gran bellesa, i que té l'arquitectura més horrible de tota la Mediterrània.

Cervantes ja ens ho deia, allò de "y en sitio y en belleza única". L'amfiteatre de muntanyes que protegeix una plana prou dilatada perquè s'hi estengui amb tota comoditat i a pleret, sense precipitacions malsanes, una gran ciutat. La mar que serveix de fons, de gran façana, d'obertura natural a tots els vents del món. Dos rius que, a banda i banda, poden dur, si no molta aigua - pobrets, tots dos han treballat tant, que poca empenya els en resta - almenys la humitat suficient perquè tot d'hortes grasses i providents assegurin el rebost de tot l'any, i si no tots els àpats, ni el pa, ni la carn, ni el vi que calen per a nodrir i assaïollar una gran urbs, almenys allò que els nostres avis en deien "la vianda", en contraposició als "talls", exigència de llamencs i golafres. Unes sortides prou avinents cap a les comarques veïnes, en les quals trobarem moltes de les coses que ens manca per a assegurar la nostra vida - les patates del Maresme, el vi del Penedès, més enllà el blat de la Segarra o els ramats de l'Urgell i el Pallars, l'oli de Tortosa, la carn de Girona. Un cel clement - quantes hores de pluja cada any, en promig? No ho sé, però dubto que, llevat d'alguns indrets especialment àrids de la Mediterrània, hom pugui registrar un eixut tan propici a la vida normal d'una gran ciutat. Gens de fred - molts hiverns no registren ni una nit de glaçada, i no baixen d'una temperatura que va dels cinc als quinze graus; una nevada cada cinc o sis anys, acollida com un esdeveniment més agradable que pertorbador. Què més? Els boscos que coronen les muntanyes i que encara avui, malgrat la despoblació, originada per la guerra i la postguerra, amb la manca de combustibles més avinents, són prou ufanosos per a ésser excepcionals, tan a prop de la ciutat - boscos del darrera de

Collserola i de Vallvidrera, de la Conreria, encara que hagin desaparegut els flocs d'arbres de la Verneda o del Putxet, els pins de Vallvidrera i els de Montcada. Poques traves topogràfiques a l'edificació: un parell de rieres ja engolides pels carrers i les cases, uns escassos ~~muntanyes~~ turons, que costa de distingir amb la vista, tot i que el cansament dels peus els delatin, quan t'enfiles cap al Mons Taber des del Regomir, uns altres ja més alterosos, que serveixen d'agradables fites per a intents d'esbarjo i que tenen els dies comptats - la Muntanya Pelada, el Putxet, el turó de Monteroles, - un gran barranc fàcilment salvable i de fàcil urbanització: Vallcarca; una muntanya prou important per a estatjar-hi jardins i un enorme cementiri, barraques de miseriosos i instal·lacions militars, museus i parcs d'atraccions, magníficament situada a ran de mar per a protegir-nos de vents i donar-nos un mirador que negligim; les altres muntanyes: Vallvidrera, Sant Pere Màrtir, el Tibidabo, fàcilment enfilades, guanyades per funiculars, escalades per torretes i vil·les pretensioses o burgesetes.

Sí, Barcelona és bona. "En sitio y en belleza única". Com la Ciutat Eterna, amb els seus nou turons, com París creixent entorn de l'illa de Lutècia, arfecerada entre el Mont dels Màrtirs i el Mont del Parnàs, que seran cimels sagrats de l'art contemporani, com Rio de Janeiro, amb el Pilot de Sucre i el Corcovado i la immensa platja de Copacabana, és d'aquells indrets que sembla que Déu hagi creat, en fer el món, expressament perquè l'home s'hi fixi i s'hi posi casa i negoci i esbarjo. La casa, el negoci i l'esbarjo. Empreses importants, ocupacions predilectes de l'home de ciutat. Elements bàsics de l'aglomeració urbana, després de tenir, com ja tenim, el solar on construir-la. Què n'hem fet, els barcelonins? Hi hem posat, com diu Clemenceau, "l'arquitectura més horrible de tota la Mediterrània". I, disposats i tot a rebaixar el judici pejoratiu de les nostres cases, torres i palaus - segons la nomenclatura del Peius Gener. dels "Cent Conceyls del Conceyl de Cent", ens queda jutjar l'urbanització. Què n'hem fet, del solar? Quines places i avingudes hi hem traçat? Quins carrers hem sabut fer-hi? Com hem sabut aprofitar els avantatges insignes que ens donava, de franc, la naturalesa, per a bastir-hi una gran i bella i confortable ciutat?

x
x x

De primer, l'arquitectura. Per molt xovinistes que ens sentim, per molt afectes a proclamar a tot vent les glòries catalanes, per justa que

trobem la vindicació del nostre passat, l'exaltació dels mèrits dels nostres reis, dels nostres magistrats, dels nostres savis, no podem negar que en aquest aspecte, els barcelonins del passat ens han llegat una tradició de modèstia. La nostra Acròpoli és petita - aneu al Museu d'Història de la Ciutat, vegeu les reconstruccions ideals de la ciutat romana, la maqueta del temple d'August, la situació de la catedral visigòtica i us en convencereu, - i els seus edificis no passaven de modestes instal·lacions, pròpies d'una ciutat de província, d'aquella Pia Augusta Faventia Barcino, fundada, segons es van gloriaven els seus fills, sense cridar massa per tal de no ofendre Roma, pels púnics, i consolidada pels romans. Compareu les muralles romanes - el que ens en resta - amb les de Tarragona, per no més esmentar l'exemple més pròxim d'una ciutat romana important. Cases petites, edificis públics petits, modèstia en la decoració i en la fortificació. Entorn del Mons Taber s'arraulia la ciutat, que es tancava entre muralles després d'uns quants escarments en els segles revolts, i foren les mateixes muralles les que contingueren la majestat efímera de la cort d'Ataulf, rei got d'Espanya, i de la seva muller Gala Plàcidia - que no crec pas que es sentís gaire afalagada per la plaça que li hem dedicat; foren les mateixes muralles i els mateixos edificis, més o menys reparats i apedaçats, els qui serviren per als àrabs, els pocs anys que Barcelona fou una ciutat sarraïna, i per als hispano-gots, francs o el que fossin que van venir amb Lluís el Pietós - més conegut pels barcelonins com a Ludovico Pic, incongruent veí de Bailèn i Trafalgar, discutibles victòries anglo-espanyoles. A les mateixes muralles, que tancaven un nucli ben petit de petites cases, s'arrauliren els primers súbdits de Guifre i de Borrell, aquells ciutadans als quals el comte Mir va dur l'aigua del Rec Comtal, els qui començaren l'obra de la Seu que havia d'acabar el senyor Girona el ric. Ciutat petita, de cases petites, amb una catedral petita, que ens sembla gran perquè és fosca i té un gran equilibri de volums.

Caldrà esperar uns segles perquè s'omplin els espais entre la primera i la segona muralla - la de la Rambla - i perquè, enllà d'aquesta, el Raval quedi enclòs, fins a l'estany del Cagalell, amb una altra muralla que també protegirà la ciutat de les escameses pel mar. Pere el Cerimoniós - ja se'm permetrà la meua feblesa per un home que he après d'admirar i que, tot i demostrar sovint que era un monarca sense escrúpuls i un Maquiavel avant la lettre, va construir més grans edificis a Barcelona que cap dels seus successors fins al Sr. Porcioles, i tingué un sentit de l'urbanisme, si es pot dir així, ben avançat per al seu temps. - Pere el

Cerimoniós, doncs, conegut també com el rei del Punyalet, va saber emprendre aquesta nova muralla i fixar a Barcelona els límits que fins a mig segle XIX no tindria prou empenta per a saltar "com un lleó", per damunt "el clos de pedra" que la tancava, per a emprar les imatges verdaguerianes d'aquell manifest d'urbanisme, grandios, una mica delirant, però que de tant en tant caldria rellegir, que és l'"Oda a Barcelona".

Santa Maria del Mar, el Tinell, les Drassanes, el Palau Menor - que fins a mig segle passat subsistia com a Palau de la Comtessa i que fou demolit després d'un incendi - una gran part de l'obra del Pi i de la de la Catedral, la gran sala de la Llotja, i també en part el Saló de Cent, de la Casa de la Ciutat, formen un conjunt arquitectònic d'una importància indiscutible i d'una certa grandiositat, que encara - en el cas de les Drassanes, sobretot - no hem sabut posar prou en relleu. Gràcies al desnivell que ofereix el nostre Mons Taber per damunt del terreny extramurs que ara és la Tapineria i la Via Laietana, el conjunt de campanars i miradors que ens presenta, per damunt de les muralles, fa una tossa monumental, però no massa.

I després, què? Caldrà esperar el segle XIX, segle il·lustrat per excel·lència, amb la gran empenta de la burgesia industrial, perquè ens lliurem amb tota empenta a la tasca - agradable, sembla, per la freqüència i el delit amb què s'hi han lliurat, en èpoques diferents, els barcelonins - de cremar i enderrocar convents, dels quals sembla que el de Santa Caterina, a l'indret on ara hi ha el mercat del mateix nom, era el més notable arquitectònicament. Trobarem, a la Rambla, el prodigi sumptuari d'un ex-virrei del Perú, potser el protagonista d'aquella història tan explotada de la Perrichola i la Carrossa del Santíssim; trobarem, rara avis les cases no pas massa luxoses que l'Erasme es feia edificar al Raval per a contenir la seva indústria i el seu domicili. Trobarem, per un felicitzar d'acumulació de donacions i llegats, el conjunt de l'Hospital i la Casa de Convalescència. (Tot això, amb una rara harmonia de proporcions, com el conjunt del que en diem pomposament el Barri Gòtic, com les Drassanes, ho hem descobert amb més indiferència que meravella en els darrers trenta anys, gràcies a un grup d'homes benemèrits que encapçala un historiador, Agustí Duran i Sanpere. Donem-li'n les gràcies, que bé se les mereix.)

Tot això, ho repeteixo, fins al segle XIX. I aquest, què fa? Enderroca la Ciutadella - i prou que li costa, en motins, revoltes, bullangues i rebomboris, fins a la Revolució de Setembre, de dur a terme aquesta mesu-

ra tan reclamada per tothom. Enderroca també les muralles - les darreres muralles, amb la de la Mar, que tanmateix era un passeig ben agradable per a veure els vaixells i els amples horitzons blaus, i que el Passeig de Colón, amb l'espelmatòria de ferro colat de la Porta de la Pau, no podrà pas substituir, - i ens deixa, al lloc que ocupaven, les quatre Rondes i un vast i desigual espai, amb cases entre mig, que es diu, provisionalment, Plaça de Catalunya. Munta una gran exposició als indrets que havien estat de la Ciutadella, i hi deixa un parc romàntic, una cascada monumental, un parell d'edificis modernistes i un arc de triomf que no mereix cap majúscula, fet amb modestíssim maó vist i majúscula barata. Això sí, produeix uns quants edificis neoclàssics: la Casa de la Ciutat, amb la seva façana de columnes jòniques, freda com un glaç, i que arracona la part gòtica de l'edifici; l'altra façana de Llotja, encarada a un Palau Reial, sembla que afortunadament destruït per un incendi, que hi havia al que encara és avui Pla de Palau... Obres màximes de la nostra burgesia emprenedora - i adinerada - que no sap edificar una casa pròpia per al Banc de Barcelona i el fa posar a l'ombra del Banc d'Espanya, que viu a la casa que fou d'en March de Reus - la precisió geogràfica evita els mals pensaments i l'anacronisme - , són dos edificis: el Liceu i les cases d'en Xifré. No és gran cosa, reconeguem-ho: la façana del Liceu és de les més modestes que existeixin en el ram de teatres d'òpera, mentre que l'interior de la sala fa respecte i provoca l'admiració envers aquells fabricants, banquers i botiguers que saben fer les coses - aquelles coses, almenys - tan bé. Seria la Barcelona d'avui capaç d'edificar en el temps record que ho féu la de 1844 un edifici comparable al Liceu? I de reedificar-lo, uns anys més tard, després de l'incendi que el destruïa totalment, en dotze mesos? I no em refereixo pas únicament a l'esforç arquitectònic i constructor, sinó al financer. El senyor Esteve era, doncs, més després, més generós del que ens han dit? La mena de senyor Esteve que edificava els pòrtics d'en Xifré l'any 1836 era, segons sembla, un banquer, mig negrer mig especulador, que va fundar també un hospital a Arenys de Mar, la seva vila nadiua, i que es va casar amb una dama francesa molt distingida, que feia forrolla a la Cort de Napoleó III. Un personatge una mica fora del patró corrent pel Born i la Boqueria. Mirades avui, sense l'enlluernament que van produir als nostres avis i besavis, els pòrtics i les cases d'en Xifré són decorosos, fan un cert goig, però no passen d'unes proporcions modestes. Recordeu alguns conjunts urbans de l'època a grans ciutats franceses i italianes i veureu com, realment,

ho són. Què més ens va deixar el segle XIX? En matèria d'arquitectura, en morir, ens llegava el modernisme, el modern style. Ja parlarem del seu llegat en quant a l'urbanisme barceloní. Ara ens cal enfrontar amb els senyors Gaudí, Domènech i Montaner, Puig i Cadafalch, Sagnier, Falqués i altres eminents patricis responsables d'uns quants estropicis.

x

x x

A la petita illa de cases que formen els carrers de la Princesa i de Carders, fent façana amb la Via Laietana, hi ha un edifici més aviat baix i anodí, amb una vaga línia de teulada. No sé si hi ha gaires barcelonins que es recordin encara que, en els anys 1920-1940, el capcimaven dues estàtues reclinades, dues robustes matrones moderadament escollerades, que a banda i banda del terrat afirmaven mudament llur vocació exhibint uns eloqüents emblemes: una clau descomunal i una caseta de pessebre. Sí, aquella casa era - i és encara, em sembla - l'estatge oficial de la Cambra de la Propietat Urbana de Barcelona.

Llegim tan sovint "cartes al director" de pobres propietaris urbans que es planyen de la immobilització dels lloguers i de la vida miserable que, per consegüent, els cal resistir - tot resistint, al mateix temps, la temptació de vendre's la propietat, perquè mentrestant els terrenys van enfilant-se, i sempre es mor algun veí o un altre bada i tira a terra un envà o un sota de cuina, cosa que permet de tenir lliure el pis i llogar-lo a preus substanciosos -, hem admès, avui per avui, que ésser propietari de cases és un mal negoci, a Barcelona, i això ens eximeix de demanar que ens canviïn cap aixeta ni ens posin cap rajola trencada, que pintin l'escala o restaurin cap façana, que tot el que pugui semblar un atac als propietaris urbans barcelonins serà, em temo, molt mal vist. Aquells senyors que tenien per president il·lustre Don Joan Pich i Pon i que afirmaven, amb la clau i la caseta de pessebre, que ells eren els amos de la Barcelona de pedra i de la terra que l'aguantava - perdoneu-me el barbarisme expressiu - aquella classe orgullosa, que treia del sis al deu per cent d'interès de les finques i s'unia per a defensar-se de les exigències dels llogaters, era, jo ho juraria, la responsable màxima de la prodigiosa lletjor de l'arquitectura barcelonina, de la mesquinesa de les seves edificacions, de l'anarquia de les seves façanes, de la minimització de tots els plans d'urbanisme.

Barcelona ha estat - ho és encara, però no tant, d'ençà que deixen edificar àtics i sobreàtics als curiosament anomenats "edificis singulars".

la capital del "remate". Molts barcelonins no es recordaran del que és el "remate". Hauran de pensar en aquells bufets noucentistes, aquells paraigüers, aquells armaris enormes que, sòlidament construïts de caoba o de noguera, pintats de tons ben severa, envaïen els pisos de l'Eixample fa mig segle. Tots aquells mobles, més o menys tocats de modern style, tenien una característica comuna: el remate. El remate era un ornament voluminós, una mena de cúpula de dues dimensions, però plena de dibuixos, de racons on es posava la pols, de columnetes i capitellats, de boletes i punxetes gòtiques o renaixement, tant se val, però que amenaçaven orgulloses els cels rasos pintats amb lliris i nenúfars pels especialistes en sanefes i "arrimaderos" de l'època. Hi ha haver un moment, cap a l'any 1925 - qui sap si coincident amb la famosa Exposició d'Arts Decoratives de París, apoteosi del gust cubista i dictadora de la línia recta en mobiliaris - que els remates deixaren d'estar de moda. Tots foren implacablement suprimits, almenys en aquelles famílies burgeses que llegien altra cosa que el Blanco y Negro o La Esfera. Els mobles 1900, sense remate, quedaven llisos de teulada, rabassuts i voluminosos. Però estaven dintre la línia de la moda. (El moble funcional trigaria molts anys encara a venir; el fals Chippendale i Reina Anna, el colonial, el mallorquí ocuparien l'interregne.)

Però els remates no capçaven només els mobles dels pisos burgesos de Barcelona. N'hi havia a la major part de les cases de l'Eixample. N'hi ha, encara. Jo podria traçar un itinerari pintoresc de remates, des d'aquella monstruosa papallona de majòlica de colors que capçava una casa de prop de la Gran Via, arran de la plaça d'Espanya, al ventall curiosament titulat "La Virtud" d'una casa del carrer d'Aribau, des de les volutes babilòniques d'una casa de pisos del carrer de Muntaner als bustos de dos "savis" (entre mig dels dos, Servet i Cervantes, hi havia una al·legoria clarament maçònica, que la coerció o la prudència devia fer desaparèixer) d'un "edificio higiénico según la salubridad de Buenos Aires" que hi ha als "jardinetes" del començament del carrer Major de Gràcia. Aneu seguint els carrers "senyors" de la Dreta i de l'Esquerra de l'Eixample. Coneixereu les cases i les èpoques corresponents per l'absència o el regnat del remate. L'ornamentació floral i decorativa d'alguns d'aquests edificis és sensacional. Retrobeu al carrer de Claris, a ran del terrat, dos caps flamencs - de Flandes, no del Sacro Monte - que també exornen l'entrada d'un hotel del carrer de la Boqueria. Arcades, columnes que no sostenen res,

escultures (afortunadament) invisibles des del carrer s'arrisquen perillosament damunt una barana de terrat. Al Passeig de Gràcia, via sacra del nostre modernisme, els nostres arquitectes més notables - ja els he esmentat: Domènech i Montaner, Sagnier, Puig i Cadafalch, Gaudí - fan un concurs permanent de remates a l'illa de cases coneguda com a "manzana de la discòrdia", i és difícil que enloc del món pugui trobar-se un conjunt tan inharmonic d'estils, d'ornamentació, de línies corbes i trenca-des, de colorits i de manca de funcionalitat com aquell que va de Consell de Cent a Aragó. Detall curiós, i que demostra tant com la versatilitat dels nostres arquitectes noucentistes, llur completa indiferència al que ha de trobar-se al voltant de llurs creacions, al davant mateix de la casa Amatller, neogòtica, amb el remate en forma d'escalinata decorat amb ceràmica de colors, el senyor Puig i Cadafalch, arquebleg insigne i polític no tan afortunat, patriota ènterc i gran treballador, construïa una casa d'estil neoclàssic, amb tot d'ornamentació - garlandes de bronze, pilastres feixugues, boles de pedra, balcons historiatats - que sembla inspirada en l'estil que el seu rival, protegit per la Dictadura, el senyor Francesc de P. Nebot, immortalitzava a la Plaça de Catalunya i al Colixum seum.

Més amunt del Passeig de Gràcia, - les troballes arquitectòniques hi abunden, amb un absolut menyspreu a l'època i als edificis veïns - trobeu la Pedrera, l'edifici més important per a habitació que va crear el senyor Gaudí, deliri surrealista de pedra picada, de ferro forjat i de ceràmiques i vidres de colors, amb sostres que semblen fets amb escates de peix, habitacions amb parets corbes, portes sense cap angle recte i corredors tenebrosos. Diu que els devots de Gaudí arreu del món contemplen amb respecte aquella obra mestra del nostre genial creador de la Sagrada Família. Dubto, però, que s'avinguessin a viure-hi, ni que fos amb els mobles que el propi arquitecte dissenyava per als felïços ocupants de les cases que construïa.

Hom ha posat el crit al cel perquè no sé quin grup financer volia enderrocar la casa que el senyor Fuster, cunyat del marquès d'Alèlla, va encarregar a Domènech i Montaner al capdamunt del Passeig de Gràcia. Jo mateix potser vaig signar, convençut de la futilitat del gest i de la inutilitat del document, una protesta contra aquest projecte. Vaig fer-ho, sobretot, perquè edificar un gratacel en aquell indret em sembla una pensada manicomial. Com a mostra de l'art de Domènech i Montaner - un altre patriota insigne, historiador i polític, prou que ho sé, com Puig i Cada-

falch, però encara amb més mal caràcter - n'hi ha ben bé prou amb el Palau de la Música Catalana, un dels edificis més curiosament adaptat a les lleis de l'acústica que existeixen: hom hi sent mediocrement, des de certs indrets, allò que és interpretat a l'escenari, però d'una manera perfecta. Les campanes de Sant Francesc, la trompeta de l'escombriaire - quan la toquen - i les botzines dels cotxes que passen pel carrer més alt de Sant Pere. Completament obert als sons exteriors, és difícil d'assegurar que els sons interns es conservarien encara si fos arranat el camp de cols invertit que és el sostre, o si els cavalls alats del damunt de la general sofrissin una operació, si era eliminada la llauana que capsa les llances de les Valquíries de mà dreta, emanació del conjunt neoclàssic que presideix el bust de Beethoven, o si fossin escapçats els bigotis de Clavé, fixats en la pastoreta que "sota d'un salze - trenca joiosos - sos rics cabells d'or". Uns quants joves artistes i teoritzants neo-modernistes van plànyer-se una vegada de lleugeres modificacions dels llums de la sala o del to ocre amb què havien estat dissimulats aquells bustos expressionistes que surten de la paret, entorn de l'escenari, lliurats immòbilment al plaer de la dansa en totes les èpoques. Deixem-los, intacte, aquell prodigi arquitectònic. Deixem també als fidels barcelonins, cada any l'amarg consol de donar cinc duros per a comprovar, l'any següent, que la Sagrada Família segueix sense acabar-se i que, probablement, no s'acabarà mai, perquè abans s'haurà enrunat la part ja erigida.

Decididament, per la lletjor, l'anarquia, la pecasolta presumptuosa i genialoide, la mesquinesa en la tria dels materials (cal veure en quin estat es troben avui les obres mestres del modernisme que he esmentat), Barcelona és la capital del mal gust en arquitectura.

I potser, ben mirat, no en tenen la culpa els arquitectes, només. La propietat urbana, que es feia la caseta de les dues senyores de la clau i la torreta de pessebre, també triava els arquitectes, els imposava un gust els marcava el solar, que calia aprofitar al màxim, mirant encara de sortir uns metres onfora del carrer, amb columnes, tribunes o ornaments, els exigia una originalitat que destaqués orgullosament la propietat del senyor Canons al costat de la de la senyora Dallonses i més enllà de la del baró (pontifici) de Talltendre. El mecenatge envers els arquitectes només va exercir-lo, que jo sàpiga, el primer comte de Güell amb en Gaudí - i encara em sembla que va sortir-li molt barat i que els seus hereus van fer de sobres la pau venent-se el Parc Güell i els dos palaus que, al carrer Nou de la Rambla i a la carretera de Pedralbes els edificà aquell

arquitecte que, segons l'auca de Josep Carner, imposava a les filles del seu client canviar el piano pel violí, únic instrument que cabia a la sala de música realitzada.

Hi ha uns detalls reveladors d'aquesta mesquinesa de la propietat urbana barcelonina - i no té res d'estrany que els successius Ajuntaments, al capdavant gairebé sempre emanació d'aquella burgesia i particularment de la que tenia cases de lloguer a la ciutat, en seguissin les directrius en matèria d'urbanisme i de reglamentació arquitectònica.- L'un és la situació del Paral·lel, en el qual era obligatori de fer cases porticades com a les d'en Xifré o a la Plaça Reial, i que, llevat d'uns quants edificis, no passà d'ésser un conjunt de barracues teatrals o de magatzems provisionals, fins que aquella condició fou aixecada. Hauríem pogut tenir una avinguda noble, en la qual tota mena d'espectacles haurien pogut trobat acollida - però sense aquell devesall de cartells de mal gust que ara sembla obligatori - i que hauria avalorat el barri i subratllat la importància vial del Paral·lel. Però els propietaris no van permetre-ho. Un altre exemple és la Diagonal. A partir del que ara és plaça de Calvo Sotelo, hom havia de deixar, davant de cada edifici, un espai suficient per a jardins. Calgué deixar els solars buids - només s'avingueren a la condició alguns asils, que ara hi fan nosa - perquè els propietaris no volien sacrificar aquells metres de terreny, i calgué per tant suprimir igualment aquella condició, que ens hauria donat una avinguda d'entrada a Barcelona del tot i la bellesa de l'Avinguda Foch, de París, que va de l'Arc de l'Estrella al Bosc de Boulogne. ¿I el que ha estat fet amb el Pla Cerdà? Aboqueu-vos a una galeria interior d'una illa qualsevol de l'Eixample, i penseu què hauria estat allò, amb una igualtat de fondària de les edificacions, amb només dos costats edificats, jardins al centre - ara ja serien aparcaments, és clar - i una certa unitat arquitectònica, almenys per a cada illa. Si n'haguéssim confiat un parell a cada un d'aquells arquitectes genials que he esmentat, Barcelona no sé si faria avui més o menys goig del que ara fa, però seria una altra cosa.

Encara caldria parlar de l'urbanisme, de com creix i s'enfila, com els arbres de la Rambla, Barcelona. Però això ja és una altra història, molt semblant i amb els mateixos protagonistes, que bé caldrà deixar per a un altre dia, o per a un altre mes. "Y en sitio y belleza, única". Encara queda el lloc, encara? Podrem aspirar a restablir, un dia, la bellesa natural que encantava l'enginyós hidalgo ?